

Florea
FIRAN

Ion D. Sîrbu – 100

Despre Ion D. Sîrbu am scris în mai multe rânduri; o prezentare de tip monografic am inclus-o și în două dintre volumele mele (*Profiluri și structuri literare* și *Portrete în timp*) și i-am reeditat *Jurnalul unui jurnalist fără jurnal*, cu o amplă postfață și o bogată iconografie, grație doamnei Elisabeta Sîrbu, soția scriitorului. Prin rândurile de față încerc o reafirmare în actualitate a personalității sale, la o sută de ani de la naștere, dar și recunoașterea sa ca important scriitor contemporan, viguros prozator, dramaturg și eseist. În toate aceste genuri literare a lăsat opere de referință, din păcate recunoscute abia după '89.

la Atelierele Centrale Petroșani. Un an frecventează Școala de Ofițeri de rezervă – Artilerie, apoi Facultatea de Filosofie și Litere a Universității din Cluj (1940-1946). Aici îi are profesori pe L. Blaga, L. Rusu, D. Popovici, O. Ghibu, D. D. Roșca. Poetul-filosof i-a fost mentor și model: „Blaga reprezintă pentru mine (și pentru generația mea transilvană, din care fac parte) «meșter-grinda» conștiinței noastre cărturărești [...], este zeul protector al singurătății mele“. Din 1941 este luat în armată și trimis pe front în linia întâi, este dat dispărut după luptele de la Stalingrad (1942). Este rănit, luat prizonier, dar reușește să evadeze din coloană și se întoarce la Sibiu în primăvara aceluiași an. După evenimentele din august 1944 rămâne în armată, ca translator de limba rusă, până la sfârșitul războiului. Continuă studiile și în 1945 își susține lucrarea de licență în filosofia culturii, cu tema *De la arhetipurile lui C. G. Jung la categoriile abisale ale lui Lucian Blaga*, sub coordonarea autorului *Poemelor luminii* (mențiunea *magna cum laudae*).

I. D. Sîrbu a avut o viață plină de privațiuni, frustrări și încercări într-un sistem social în care valorile nu erau recunoscute. S-a născut la 28 iunie 1919, în orașul Petrila, ca fiu al lui Ioan Sîrbu, miner, și al Ecaterinei (născută Glaser). Urmează școala primară în orașul natal, Gimnaziul și Liceul de Băieți din Petroșani, cu o întrerupere, de doi ani, din motive pecuniare, când lucrează ca ucenic

Continuare în p. 2

Eseu

Oana Băluică
Gheorghe Dănișor
Mihai Ene

Emanuel D. Florescu
Cătălin Ghiță
Dan Ionescu
Ioan Lascu
Dodo Niță
Mircea Pospai
Gabriela Rusu-Păsărin
Anda Simion
Emilian Ștefăruță

Proză

Tania Jilavu
Adrian Sângerzan

Poezie

Andrei Codrescu
Alexandru Macedonski
Anca Stuparu

Gabriel Coșoveanu – <i>În contra vagului din atitudini</i>	p. 4
Constantin Cubleșan – <i>Obsedanta chestiune a morții lui Eminescu (II)</i>	p. 5
Adrian Cioroianu – <i>Ce caută Papa în România? Ce cautau românii așteptându-l pe Papă?</i>	p. 6
Dumitru Radu Popa – <i>O seară la Carnegie Hall</i>	p. 11
Carmen Firan – <i>Când te întâlnești cu tine însuși</i>	p. 13
Ion Parhon – <i>Festivalul-Concurs Internațional „Elvira Godeanu”</i>	p. 22

Papa Francisc la Iași

Sumar

- Florea Firan**, *Ion D. Sîrbu – 100* / pp. 1-3
Gabriel Coșoveanu, *În contra vagului din atitudini* / p. 4
Constantin Cubleşan, *Obsedanta chestiune a morții lui Eminescu* / p. 5
Adrian Cioroianu, *Ce caută Papa în România? Ce căutau românii așteptându-l pe Papă?* / p. 6
Ioan Lascu, *Magnetismul scriiturii automate* / p. 7
Mihai Ene, *Bacovia și intertextul eminescian (II)* / p. 8
Cătălin Ghiță, *Începuturi tardive: 1698-1840* / p. 9
Alexandru Macedonski, *Noaptea de mai (fragment)* / p. 9
Oana Băluică, *Povești care ne unesc, povești care ne despart* / p. 10
Dumitru Radu Popa, *O seară la Carnegie Hall* / p. 11
Adrian Sângeorzan, *Mama vitregă* / p. 12
Carmen Firan, *Când te întâlnești cu tine însuși* / p. 13
Andrei Codrescu, *Poeme: Ne vedem la „lunch”, O altă poezie* / p. 13
Dan Ionescu, *Despre logos* / p. 14
Anca Stuparu, *Poeme: Tehnici de studio, Poveste de vară* / p. 14
Gabriela Rusu-Păsărin, *Reflexe seducției și principiul matrioskăi* / p. 15
Rodica Grigore, *Viața pe muchie de cuțit* / p. 16
Emanuel D. Florescu, *Patul lui Procust între mitologie, literatură și filosofie* / p. 17
Mircea Pospai, *Patriotismul ca stare generalizată* / p. 18
Gheorghe Dănișor, *Educația ca reamintire (anamnesis)* / p. 19
Dodo Niță, *Peter Sís: Cum am crescut în spatele Cortinei de Fier* / p. 19
Tania Jilavu, *Stația de autobuz* / p. 20
Red., *Cărți primite* / p. 120
Anda Simion, *„Pădurea spânzuraților”, un spectacol liric transpus în liniile prezentului* / p. 21
Ion Parhon, *Festivalul-Concurs Internațional „Elvira Godeanu”* / p. 22
Red., *Întâlnire cu cititorii din Brașov* / p. 23
Red., *Okeanos* / p. 23
Emilian Ștefărtă, *Simfoniile cromatice ale lui Marcel Bunea* / p. 24

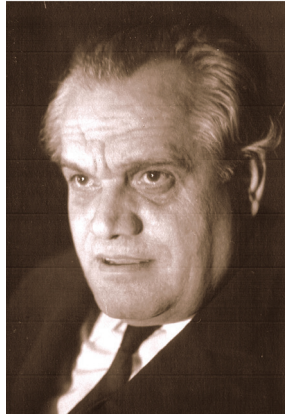
Continuare din p. 1

Florea FIRAN

Ion D. Sîrbu – 100

După ce urmează cursuri la Seminarul Pedagogic Universitar, cu specializare în filosofie și drept, este reținut ca asistent al profesorului Liviu Rusu, la Catedra de estetică și critică literară a Facultății de Litere și Filosofie, Universitatea din Cluj, iar din 1947 este conferențiar la Conservatorul de Artă Dramatică „Ion Andreescu” din Cluj, de unde este demis în 1949.

Debutază publicistic în ziarul „Țara” din Sibiu, cu articolul *Muncitorimea, copilul vitreg al națiunii* (1940), iar editorial cu nuvela *Concert* (Ed. Tineretului, 1955). Prima sa creație literară – o povestire inspirată din viața minerilor, intitulată *Dumineca* –, apare în revista condusă de Lucian Bлага, „Curțile dorului” (nr. 2/1940). Este membru fondator al Cercului literar de la Sibiu, împreună cu grupul de tineri format în jurul lui Radu Stanca și Ion Negoițescu. În revista Cercului literar îi apare povestirea psihologică *Compartiment* (1943). În același an debutează și în eseistică, în revista „Preocupări universitare” din București, cu studiul *Despre o dialectică a lucidității*.

Fiind acuzat de „orientări idealiste” și refuzând să-l denigreze moral pe L. Bлага, în decembrie 1949 este dat afară din învățământ, odată cu L. Bлага, L. Rusu și D. D. Roșca. Din 1950, timp de cinci ani, este profesor suplinitor la diverse licee din Baia de Arieș și Cluj. Părăsește Clujul și se stabilește la București, cu mari speranțe. Este încadrat redactor la „Revista de Pedagogie”, apoi la revista „Teatrul” (1956-1957), împreună cu Fl. Potra și Șt. Aug. Doinaș, susținând cronică dramatică. La 16 sept. 1957 este arestat pentru „omisiune de denunț”, condamnat la un an, apoi la șapte ani de închisoare corecțională și patru ani de interdicție de semnătură, pentru delictul de „uneltire contra ordinii sociale”. Este târât prin cele mai grele închisori și lagăre de muncă (Jilava, Gherla, Salcia, Grindu, Periprava) și abia în 1963 este eliberat, prin grațiere, încercând, fără nicio șansă, să-și reia activitatea întreruptă. Lucrează ca vagonetar în mina Petrila, apoi șef serviciu producție la Teatrul de Stat din Petroșani (1964), după care este încadrat secretar literar la Teatrul Național din Craiova, din august 1964 până în 1973, când e pensionat medical.

Într-un interviu, din 1989, scriitorul mărturisea cu amărăciune: „Am supraviețuit, subexistând. Am durat și am îndurat, sperând. Am trăit sub semnul ridicolului... Am avut cea mai «sănătoasă» origine socială, am fost cumplit de pedepsit pentru această origine. Am fost bătut de legionari – aproape aceiași legionari m-au verificat și pe linie de partid. Am fost, în 1947, cel mai tânăr conferențiar universitar din țară ca, în 1964, să ajung cel mai bătrân vagonetar din mina strămoșilor mei, în Petrila. [...] Ca să pot trăi, a trebuit să uit și să iert: ca să fiu și eu, la rândul meu, uitat și iertat. Iar ca să pot subexista în melancolica (dar fertila) mea singurătate, a trebuit să-mi transform pietrele de pe conștiință, în Amintiri. În memorie și istorie. În memorie critică și istorie lucidă”.

Detenția, interdicția de semnătură, munca istovitoare în mină, domiciliul forțat l-au scos din circuitul literar timp de aproape două decenii. În 1973 revine în literatură cu volumul *Povestiri petrolene*, marcate de „nostalgia orizontului pierdut”, volum alcătuit din două părți: *Vechi povestiri minerești*, unde reunește 23 de legende și istorioare cu tâlc, „mituri minerești” în tradiția limbajului popular și *Ultimele povestiri*, în care sunt relatate întâmplări tragice din colonie, cu un pronunțat caracter moralizator, uneori chiar satiric. A urmat *De ce plânge mama?* (Roman pentru copii și părinți) care are ca temă copilăria, ca vârstă a inocenței. Traseul aventuros a doi copii în căutarea mamei lor în spațiul dintre Valea Jiului și Valea Frumoasei cuprinde legende și basme etiologice sau istorii morale. →

Scrisul Românesc
Revistă de cultură

Fondată la Craiova, în 1927,
de către criticul D. Tomescu.
Serie nouă, din 2003,
întemeiată de Florea Firan

Editată de: Fundația – Revista
Scrisul Românesc

ISSN 1583-9125

Revistă înregistrată la OSIM
cu nr. 86155 din 11.04.2007

Membră A.R.I.E.L.

Revista apare cu sprijinul
Societății de avocatură
„Săuleanu și Asociații”

Redacția

Director:

Florea FIRAN

Secretar general de redacție:

Gabriel COȘOVEANU

Colegiul redacțional:

Adrian CIOROIANU

Andrei CODRESCU

Eugen NEGRICI

Nicolae PANEA

Gheorghe PĂUN

Dumitru Radu POPA

Dumitru Radu POPESCU

Lucian Bernd SĂULEANU

Monica SPIRIDON

Emilian ȘTEFĂRTĂ

Redactori:

Cătălin GHIȚĂ

Mihai ENE

Oana BĂLUICĂ

Ion PARHON

Lucian-Florin ROGNEANU

Redactori asociați:

Florentina ANGHËL

Răzvan HOTĂRANU

Dan IONESCU

Alexandru OPRESCU

Gabriela RUSU-PĂSĂRIN

Corectură:

Claudia MILOICOVICI

Tehnoredactare computerizată:

Georgiana OPRESCU

Redacția și Administrația: Craiova,

Str. Constantin Brâncuși, nr. 24

Tel./Fax: 0722753922; 0251/413.763

E-mail: scrisulromanesc@yahoo.com

Web: www.revistascrisulromanesc.ro

Cont: RO03BRDE170SV21564261700

BRDE Agenția Mihai Viteazul, Craiova

Abonamentele se pot face la sediul
redacției, adresa: Constantin Brâncuși,
nr. 24, Craiova, județul Dolj
sau scrisulromanesc@yahoo.com.

Responsabilitatea opiniilor exprimate
aparține integral autorilor.
Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

Tiparul: Tipografia PRINTEX Craiova,
str. Electroputere, nr. 21, tel. 0251 580431

Abonamente

la Scrisul Românesc

Abonați-vă la revista „Scrisul Românesc” și veți avea un prieten apropiat. Abonamentele se fac prin rețeaua proprie și Poșta Română, se pot achita și la sediul revistei sau în contul: RO 03BRDE170SV21564261700, Agenția Mihai Viteazul, Craiova.

Costul unui abonament anual cu taxe incluse este de 100 lei. Pentru abonații din străinătate este de 140 \$ sau de 125 €. Informații primiți la tel.: 0722.75.39.22; Fax: 0251.413.763

→ În 1983 scriitorul revine la proza scurtă, cu *Șoarecele B și alte povestiri* (distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor), cele mai multe scrise până în 1957 și care relevă vocația satirică a autorului. Astfel, în *Începutul călătoriei* recunoaștem portretul robot al scriitorului proletcultist, iar în *Caz disciplinar*, portretul unui pseudointelectual. În *Dansul ursului* (1988), subintitulat *Roman pentru copii și bunici*, revine în lumea copilăriei, printr-o construcție „savantă, cu alternări experte de planuri narrative și sugestii simbolice” (N. Oprea).

În 1973 publică piesa *Arca bunei speranțe*, jucată în premieră la Teatrul Național „I. L. Caragiale”, apoi la Craiova, Galați, Botoșani, Timișoara, Sibiu (secția germană), urmată de *A doua față a medaliei*. Scenariul de film *Bivolțiile* (1957) primește Premiul Cinematografiei. În 1968 se remarcă în dramaturgie cu piesa *La o piatră de hotar*, premiată la Concursul „V. Alecsandri” și reprezentată pe scenele teatrelor din Craiova și Brașov. Teatrul Național din Craiova îi prezintă în premieră drama *Frunze care ard* (1968),

Marin Sorescu, Mircea Ciobanu și Ion D. Sîrbu la Universitatea din Craiova

iar doi ani mai târziu i se joacă drama filosofică *Arca bunei speranțe*, tradusă și în alte limbi. În 1972, Teatrul „Al. Davila” din Pitești pune în scenă piesa *Sâmbăta amăgirilor*, sub titlul *Sâmbăta păcălelilor*, iar TVR îi ecranizează *Întoarcerea tatălui risipitor* (1973), piesă pusă apoi în scenă de Teatrul Național din Craiova, la deschiderea stagiunii 1974-1975, cu titlul schimbat în *Amurgul acela violet*. În 1977 i se joacă în premieră *Iarna lupului cenușiu*, la Teatrul Național din Timișoara și Teatrul Dramatic din Brașov; Teatrul Național din Craiova îi pune în scenă piesa *Seară de taină* (1979), publicată în revista „Teatrul”, sub titlul *Covor oltenesc*, iar în 1981 drama socială *Simion cel Drept*. Piese jucate au fost publicate în volumele: *Teatru* (Ed. Scrisul Românesc, 1976), *Arca bunei speranțe* (Ed. Eminescu, 1982), *Bieții comediații* (Ed. Scrisul Românesc, 1985) distins cu Premiul Asociației Scriitorilor din Craiova.

Pentru prima dată scriitorul face o călătorie în Europa, beneficiind de o bursă D.A.A.D. (1981-1982), cu urmări benefice în stimularea creației sale. De acum începe să elaboreze *Jurnalul unui jurnalist fără jurnal*, în două volume (1983-1989), și romanele antitotalitariste: *Adio, Europa!*, vol. I-II (1992-1993) și *Lupul și Catedrala* (1995), care îl vor impune definitiv, ca unul dintre cei mai importanți scriitori contemporani. Numele lui va deveni un simbol „al rezistenței cinstite, cu mâinile goale (și curate!), de unul

singur, fără niciun fel de «spate», împotriva regimului totalitar”.

Teatrul rămâne, pentru I. D. Sîrbu, prima pasiune. La Naționalul craiovean inițiază și susține un ciclu de 36 de conferințe experimentale pe teme de istorie universală a poeziei și dramei. Scrie drame sociale – *Simion cel Drept*, istorice – *Pragul albastru*, dar și comedii – *Catrafusele*, *Plautus și fanfaronii*. Piesa care îl reprezintă cel mai bine, care ilustrează „teatrul ca formă de filosofie” a autorului, este *Arca bunei speranțe*, prin care „reactualizează mitul potopului universal și al regenerării din *Vechiul Testament*, izolat de contextul religios”. Piesa a fost distinsă cu Premiul „I. L. Caragiale” al Academiei Române și Premiul pentru Dramaturgie al US.

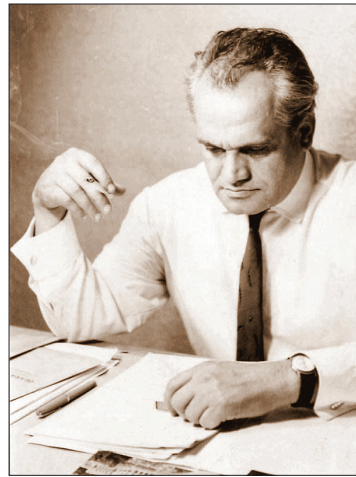
Dramaturgul este și un teoretician, articolele sale, reunite în volumele postume *Obligația morală*, *Între Scylla și Charybda*, privesc relația dintre text și spectacolul scenic conform „ideii de literatură în teatru”, pledând pentru „literatură dramatică”, fără să diminueze aspectul artistic al operei. Începând cu 1983 adună în *Jurnal...* microeseuri, numite de scriitor „exerciții de luciditate”, reunite în două volume, primul apărut în 1991, al doilea în 1993, la Ed. „Scrisul Românesc”. Publicarea postumă a *Jurnalului* (volumul al doilea subintitulat *Roman politic*), exemplifică, alături de *Jurnalul fericirii* al lui N. Steinhardt, adevărata „literatură de sertar”. Revelația produsă de apariția *Jurnalului* a incitat mulți critici literari, care n-au ezitat să-l aprecieze la alte cote valorice: „Extraordinară confesiune făcută de un intelectual de clasă cu un destin imposibil. Imposibil, adică tragic” (E. Simion); „Așa-zisul jurnal e mai curând un eseu. Un eseu despre ratare, exemplificat cu însăși biografia autorului. [...] Sentimentul ratării îi devine sursă de inspirație, stimul al creativității” (D. Micu). Marin Sorescu, în postfața la vol. II, preciza că „*Jurnalul* îl reprezintă pe deplin. Cartea este o amară meditație segmentată în aforisme despre condiția noastră în «epoca de aur», trecătoare, și în epoca balcanică, definitivă. Încercări de definire în timp și spațiu. [...] Cartea e dramatică și tristă”.

Ultimele pasaje ale *Jurnalului* sunt marcate de semnificații profunde: „Și noaptea târziu – Joia Mare 1989 – realizez cu înfioare și spaimă că am pierdut *definitiv* o mulțime de valori și realități ce făceau organic parte din ființa mea.

Am pierdut «colonia» copilăriei, peisajul, apele, munții; am pierdut părinții mei, rudele, prietenii – dar și Cerul, transcendentul, substanțele și esențele cu care funcționam intelectual.

Am pierdut încrederea în filosofie, popi, politicieni; încrederea în convingeri, idealuri, valori-scop; am pierdut total încrederea în *Omenire și Istorie* – iar Europa o consider fum și amăgire de sfârșit de veac.

Am pierdut total mândria mea cetățenească, socială, etnică, religioasă; îmi detest neamul, și Balcania asta mi se pare o simplă scuipătoare a marilor puteri.

Numai încrederea în Limbă, Bunătate și Jertfă nu le-am pierdut. Prin ele, ca un copil, refac în fiecare zi jucăria asta care se cheamă SPERANȚĂ.

Craiova, Paștile, 1989”.

Postum, îi apar romanele *Adio, Europa!* și *Lupul și Catedrala*, care-l situează, în proza românească, drept un autor de primă mărime provenit din generația războiului.

Adio, Europa! este, deopotrivă, roman politic prin discursul antitotalitarist, și roman social. Critica literară îl consideră greu încadrabil, fiind deopotrivă „alegoric, pamflet filosofic, politic, parabolic, parodic, ironic, eseu, jurnal, cronică, frescă socială”. Laurențiu Ulici consideră *Adio, Europa!*, „un fel de *Ghepard* al epocii comuniste din istoria românilor, iar Ion D. Sîrbu un *Lampedusa* al nostru”. Pentru Monica Lovinescu, *Adio, Europa!* este un eveniment: „umple golul literaturii de sertar și ia cu atâta forță dimensiunile Răului, constituind aproape o demonologie, încât ar putea ilustra tratatele și eseurile de filosofie și sociologie politică despre totalitarism și în esența lui, și în specificitatea locală”. *Lupul și Catedrala*, roman parabolic și politic, este „alegoric și încifrat [...], simbolic, mitic, magic, ritualic, inițiativ...” cum notează V. Cristea. *Traversarea cortinei* (1994) reunește scrisorile dintre Ion D. Sîrbu și Ion Negoïtescu, Virgil Nemoianu, Mariana Șora, timp de un deceniu (octombrie 1979–iulie 1989), carte tulburătoare prin care I. D. Sîrbu își conturează „un portret emblematic pentru scriitorul și intelectualul român în general, angajat într-o luptă epuizantă cu «condițiile obiective» ale socialismului dezvoltat” (I. Pop). Și Z. Ornea consideră *Traversarea cortinei* o carte „extraordinară, recomandându-se deopotrivă ca o mostră de cuceritoare literatură și ca un document de epocă de cea mai subliniată importanță. Ea furnizează informații, din interior și din intimitate, înainte de toate, recomandă un mare scriitor”.

Dorința lui I. D. Sîrbu, cu o experiență tragică de viață, a fost să-și comunice mărturisirile „la tribunalul istoriei”. *Jurnalul...*, *Traversarea cortinei*, *Printr-un tunel*, *Scrisori către bunul Dumnezeu* și *Iarna bolnavă de cancer*, publicate postum, răspund dorinței exprimate, fiind totodată „documente existențiale” ce ilustrează destinul tragic și supraviețuirea intelectualilor în sistemul totalitar.

„Idealul meu de proză este unul de defulare filosofică și autovendetă satirică”, scria autorul. „Moi je suis le nouveau Candide”. I.D. Sîrbu rămâne o figură de marcă în cultura română, o conștiință luminoasă în obscuritatea dictaturii, scriitor profund, gânditor înțelept, creator original, tăcut și vizionar, care din păcate nu apucată să vadă căderea comunismului și nici să se bucure de readucerea cărților sale în prima linie a literaturii române, dar care încă mai așteaptă să fie descoperit în complexitatea operei sale. ■

**Gabriel
COȘOVEANU**

În contra vagului din atitudini

Ar trebui spus, cumva, mai apăsat, atât didactic, *ex cathedra*, cât și în largul (ba latul) ocean eseistic, faptul că resursele ideatice și expresive depind, în bună măsură, de *referențial*, adică nu pot fi explorate (doar) din punctul de vedere al *scriiturii*. Scena publică ne oferă un spectacol puternic influențat de procedurile *social media*, targetată, principial, spre impact imediat. „Durata lungă” a scrisului pare suspendată. Între actul reparatoriu și cel propulsator se înscriu cele mai semnificative elansări laudative ale momentului. Lucru absolut normal, teoretic vorbind, câtă vreme avem destule figuri istorice de recuperat și tineri de girat, dar care basculează, deseori, în practici viciate de partizanatul politic. Figuri bine fixate ale trecutului devin alibiuri pentru magnificarea câte unui mărunț nume de agramat contemporan. Confiscarea de nume sonore pentru construirea vecinătății proprii constituie un *hobby* în curs de rafinare, deși procedura găzduiește un paradox. Să invocî, mereu, strămoșii, figurile tutelare din Panteonul național, e deja previzibil și chiar semn al troglodirii spiritului. Asta pe de o parte. Analizând, pe de altă parte, cum s-a schimbat referențialul în ultimii ani, când mai mulți conaționali au aflat că nu tot ce se petrece azi îi are la origine pe Iancu, Ștefan, Țepeș și Mihai, ajungem la constatarea că se îmbogățește sistemul de trimiteri, dar procedeul, ca atare, rămâne primitiv. Că avem în față un paradox al nefastei *autocentrării*, semn al lipsei de oxigenare în vechea discuție a *situării* noastre, se vede cel mai bine din corpusul mesajelor adresate liderilor politici, de la subordonații direcți la votantul de rând intervievat pe stradă cu ocazia onomasticii simpatizatului său. Absența logicii, în desfășurarea superlativelor, e învederată. La fel de sfidător față de minimele cerințe de plauzibilitate se arată și timbrul exaltat al ieșirilor la rampă cu ocaziile festive, inflamare ce reprezintă o gazdă bună pentru flora microbiană a vindicției.

Mai mult, detectăm o concurențialitate alimentată de motoare diferite ale argumentării: unii laudă *factologic*, alții în logică *simbolică*. Concluziile diferite ale efortului de a *impune* un merit par să creeze, inevitabil, tensiune. Cele două modalități anamnetice, și, implicit, strategii ierarhizante, au fost definite acut de Jacques Le Goff, care depista „două mari idei care, în secolul nostru, au revoluționat istoria: prima, că istoria economică și socială constituie baza explicării trecutului, și, a doua, că rolul reprezentărilor este în egală măsură fundamental în evoluția istorică” (v. incipitul la *Omul medieval*). În ce-l privește, savantul francez soluționează „dilema” apelând când la un „culoar”, când la celălalt, având grijă să îmbine o perspectivă ce include *fapte brute* cu una interesată de *fapte instituționale*.

În țările ce au experimentat totalitarismul, însă, ambele canale ale dezvoltării argumentative au fost acoperite de mîlul minciunii plurale, încât enumerările de fapte „obiective”, ca și acelea din logica imaginarului, au ajuns să fie suspectate de fraudare *ab initio*. E suficient să aruncăm o privire peste biografiile unor „mari” oameni din aparatul comunist, „eroi neînfricați”, „înțelepți”, cu „mare dragoste de semeni”, așa cum sunt ele deconstruite în cărțile unui Vladimir Tismăneanu. „Cultul personalității” a generat, simultan, dependență de modul simplist/ comod al laudei deșănțate, și alergie la asemenea procedeu. Nu e greu să vedem aici reflexul schizoid. Un alt comentator al fenomenului comunist, Victor Frunză, observa rădăcina vicioasă a gândirii autocentrate, cvasi-autiste: „De ce, totuși, idoli, dacă nu avem nevoie de ei?” (astfel sună un generic din *Istoria stalinismului în România*). Practic, faptele, mai ales cele instituționale, erau substituite prin fapte de limbă, corupte în spirit, ca și în literă. Unul dintre efectele aiuritoare ale grilei partinice de lectură a principiilor muncii istoricului era trecerea subită de la encomion la diatribă cu parfum de canibalism (mai rar invers). Nu stăm bine cu *relația*, s-ar putea spune cu ocazia investigării presei românești de după 1990, din unghiul primei pagini de ziar, susceptibilă de a induce mesaje subliminale. Știm că aserțiunea începe noichizant, dar am vrea să ne referim la un aspect prea puțin legat de registrul speculativ. Armonios ar fi să avem forța de a vedea actele noastre în *mediul comunicațional*, unde identitatea persoanei se manifestă în toată libertatea. Dacă suntem atât de vioi în accesarea invectivei, firească ar fi să manifestăm un apetit, simetric, al creării, măcar în scop personal, de *modele*. Insist pe termenul acesta – *simetric*. Dacă vreun cult ar merita întâietate, poate că *dialogului* i s-ar cuveni ofrandele bogate, din moment ce el încapsulează tema *alterității*. Or, lauda sau reversul ei, și ontic, și retoric, nu înseamnă altceva decât o tactică a raportării la celălalt. Spusele lui Martin Buber, din *Eu și tu*, cârtica din 1923, au devenit, cum se știe, „bunuri” greu contestabile: „Bazele limbajului nu sunt cuvinte izolate, ci cuvinte perechi”, „Una dintre aceste baze ale limbajului este perechea verbală Eu-Tu”, „La început este Relația”.

Decurge, de aici, că mecanisme primare ale discursului elogiator sunt de aflat într-o *etică a alterității*. Întrebarea ce se naște automat e dacă putem vorbi de repere absolute în atribuirea de merite unei persoane, fără a leza, fundamental, viziunea alteia. Or, aici apar dificultăți metodologice. „Există o tradiție influentă în filosofia contemporană – notează Bernard Williams – de a lupta împotriva ideii după care criteriile de valoare – adică ce anume face ca un lucru de un anume fel să

fie un lucru bun de felul respectiv – ar putea fi vreodată determinat logic prin intermediul unor adevăruri factuale sau conceptuale; aceasta e una dintre principalele aplicații ale distincției dintre fapt și valoare” (v. *Introducere în etică. Moralitatea*). Autorul menționat combate respectiva optică, una accentuat relativistă, utilizând o terminologie apropiată de aceea a *actelor de vorbire*, prin urmare de J. R. Searle. Pe B. Williams îl vedem completând, într-o ordine ideală, teoria lui Le Goff asupra lucrurilor reținute de memorie sub forma numită, îndeobște, istorie, întrucât perspectiva este, acum, îndatorată altor principii de lucru. Până la urmă, se constată complementaritatea lor: o luptă invizibilă contra relativismului etic unește, cum se vede, discipline cu trasee, concepte și figuri separate de tradiție. Cu deosebire verbele din atare enunț ne par relevante pentru osatura oricărui discurs elogiator eficace, așadar dincolo de exaltare și metaforism ditirambic. „A prescrie, a recomanda etc. – scrie B. Williams – înseamnă a face ceva ce faptele singure (vorbind aproximativ) nu ne pot determina să facem; noi trebuie să adoptăm o atitudine evaluativă sau prescriptivă care favorizează anumite caracteristici, dacă vrem ca acele caracteristici să reprezinte, pentru noi, temei de aprobare”. Concluzia ni se pare cu deosebire relevantă pentru tema investigată: „Doar cunoașterea lumii sau înțelegerea conceptelor nu pot fi, în ele însele, suficiente pentru a înfăptui acest lucru”.

Risipirea prin lume, numită acum *nomadism generalizat* și devenită obiect de studiu sub incidența fenomenelor de aculturație, deculturație și transculturație (*apud* Tzvetan Todorov), va constitui, pare-se, un motiv principal pentru regeometrizarea spirituală a planetei, aceasta antrenând două situații egal de grave. E posibil, chiar probabil, pe de o parte, ca transportul de pasiuni și „zestre” simbolică a tribului să însemne edificarea unor enclave cu valori specifice, zise patriotice, în fapt potențiale amorse ale fundamentalismului. Trecând peste scenariul acesta, oarecum catastrofist (deși câteva recente izbucniri motivate religios, ori niște atentate la însemne naționale, cu urmări serioase, reprezintă *fapte*, nu speculații), am avea, pe de altă parte, suficiente argumente să vedem nomadismul postmodernist drept o cale, destul de dreaptă, spre ceea ce numea Constantin Noica *roirea galactică*. Călătorul sau transfugul, temător de canibalism, acum mai puțin de două secole, iar astăzi temător de alteritate, în general, se va acomoda cu toate „curiozitățile”, și, fie că-și va dori incluziunea într-o anumită cultură, fie că va nutri rezerve toată viața, mimând adaptarea, va dori, în cele din urmă, să cunoască și ce se află *dincolo de nori*. ■

Obsedanta chestiune a morții lui Eminescu (II)

Constantin
CUBLEȘAN

Partea masivă a antologiei *Mihai Eminescu – un Dumnezeu rănit* de Laurian Stănescu (2018) o constituie intervențiile polemice ale unor diverși comentatori („profani”, cum se exprimă chiar unul dintre autorii prezenți în volum, Nicolae Balint), exaltați, acuzatori vehemenți, istorici literari de ocazie, foarte puțini dintre aceștia semnatari (sau anonimi) în paginile unor gazete de mai mic sau mai mare prestigiu („Adevărul”, ziarul „Națiunea”, „Mesagerul de Neamț”, „Răsunetul”, „Certitudinea”, „Financiarul”, „Ziarul de Mureș”, „Cugetarea europeană” etc., dar și din alte surse de pe Internet) care nu au cercetat arhive ci au preluat idei (!) afirmații, insinuări, comentarii critice etc., de la unii și de la alții, referitoare la boala, tratamentul și moartea gazetarului (cu ose-bire) Eminescu, într-un context politic foarte complicat atunci, pe care nici pe acesta nu cată a-l cerceta în documente de epocă, mulțumindu-se a prelua unul de la altul diverse afirmații pe care le dezvoltă sentențios, după ureche, cum s-ar zice. Sursele cele mai autorizate sunt cărțile unor Nicolae Georgescu („reputatul eminescolog”), Solomon Marcus, Th. Codreanu („academicianul”), T. Nedelcea ș.a., care oferă și ei destule motive de suspiciune, cel puțin, cum face, bunăoară, Zoe Dumitrescu-Bușulenga: „Treptat ies la iveală legături pe care anevoie le-am fi descoperit din frânturile de informații oficiale, ori oficioase ale vremii. Glasul său, unic în concertul politicianismului vremii, trebuia să fie stins. Supăra mult adevărul său, al căutătorului de Absolut! Căci pentru el, nu exista adevărul de conjunctură al partidelor, ci doar adevărul nației românești pentru care a trăit și pentru care a fost sacrificat, cu tăcută complicitate a unor personaje malefice”. Trimiterea la acele personaje malefice, produce suspansul de interes pentru comentarii de ocazie.

Cei mai mulți dintre aceștia cată a scormoni în vertijul evenimentelor din ziua de 28 iunie 1883, ziua nefastă a declanșării bolii poetului. „Zi de hotar în viața lui Mihai Eminescu” – zice Dan Toma Dulciu, în *ziaristionline.ro* din 28 iulie 2014, una dintre cele mai interesante intervenții, totuși, datorită rigurozității cu care urmărește firul evenimentelor, căutând a le da o explicație plauzibilă – zi care „a fost cercetată în ultimul timp cu sârg, pe toate fețele, de mulți biografi”. Unul dintre aceștia vrea să fie și Dan Toma Dulciu. Contribuția sa este fixată pe investigarea motivelor pentru care Eminescu descinde la Capșa, locantă pe care nu o frecventa prea des, dar în care a intrat atunci, „nu întâmplător, întrucât ziaristul urmărea un scop mult mai înalt: el dorea să se întâlnească cu ministrul american la București,

dr. Eugene Schuyler, pe care îl cunoștea personal și cu care se văzuse ultima dată chiar la 23 iunie 1883, în casa lui Maiorescu”. La Capșa se afla sediul Legației SUA în România și dorea să-l informeze pe acesta asupra „încălțării libertății presei, a dreptului de liberă exprimare”, ca urmare a demersurilor pregătitoare unui acord secret cu Tripla Alianță (Austro-Ungaria, Germania și Italia), care a și fost semnat mai apoi la 18/30 octombrie 1883. Nu s-a întâmplat să-l întâlnească, iar punerea lui Eminescu în cămașă de forță

Eminescu, desen de Camil Ressu

și internat la ospiciu constituie axa discuțiilor, a supozițiilor majorității celor care comentează deznodământul vieții gazetarului de la „Timpul”. „Documentele vremii prezintă dovezi că Maiorescu nu era străin de complotul împotriva jurnalistului politic incomod” – scrie Roxana Roseti în *evz.ro*, la 15 iunie 2014, fără să prezinte ori să trimită, ca sursă plauzibilă, la vreun document anume. „Legenda nebuniei poetului” – scrie Ionuț Țene în *www.ziarulnatiunea.ro*, la 21 iunie 2014 – se relevă „în conformitate cu punctul al doilea din planul acțiunii de lichidare a sa”, inițiat de Maiorescu, „pseudo-protectorul”, fără a detalia însă care era punctul al doilea din acest plan, și concluzionează: „Mihai Eminescu a fost făcut «nebu» și apoi ucis (!?) pentru că și-a dorit unitatea tuturor românilor într-un singur stat”. Alexandru Cristian Miloș, în *www.răsunetul.ro*, la 14 iunie 2010, afirmă fără tăgadă că „la ospiciu, un agent al serviciilor austriece, Petrache Poenaru, îl ucide (!?) pe poetul perfect normal și sănătos, cu o cărămidă în cap (...), fusese otrăvit lent cu infecții de mercur de către un medic evreu

(...), a fost victima unui complot trans-național al serviciilor secrete”. Afirmații grave, fără vreo argumentație documentară. Ideea e tratată, tot așa, la modul superficial de Georgeta Fefa, în *www.descopera.ro*. la 13 aprilie 2009 – notând: „Pare greu de crezut că tocmai Eminescu, marele poet național, să facă subiectul uneia dintre cele mai mari conspirații naționale, ale cărei interese și implicații depășeau la acea vreme granițele țării noastre”. În „Financiarul” (15 ianuarie 2013), este urmărit tratamentul aplicat bolnavului Mihai Eminescu la bolnița de pe lângă Mănăstirea Neamț: „Gardienii aruncă pe el găleți de apă rece și îl bat cu funia udă pentru a-l «calma». (...) Asasinarea civilă a lui Eminescu din 1883 va fi completată de experimentele doctorului Iszac”, fiind tratat „ca psihopat ereditar”. În problema „pensiei viagere”, în *MetroLinks.ro*. se vorbește despre „tragismul ultimilor ani ai poetului, neajutorat de patronii de la «Convorbiri literare» cu o pensie județeană suprimată din bugetul Prefecturii Botoșani și cu o altă pensie de stat, de care nu s-a bucurat nicicând”, ș.a.m.d.

Odiseea bolii lui Eminescu, și în consecință moartea lui, devine în acest tip de comentarii un adevărat triler, mizându-se pe un anume senzațional capabil a stârni reacții de indignare și mânie. Nu interesează cât din toată factologia depănată în asemenea relatări, de-acum devenite de-a dreptul folclorice, stă în picioare, susținute de proba documentelor, totul este ca subiectul să fie inflammat la maximum. Cui îi este de folos această aruncare a destinului poetului și gazetarului Mihai Eminescu, într-un proces de intenții malefice, nu interesează. Totul se face, vezi Doamne, din dorința de-a scoate la lumină *adevărul*. Și bine ar fi să fie așa. Numai că asemenea comentarii expres *partizane*, nu fac decât să inducă în opinia publică o și mai mare confuzie în care se sufocă, la drept vorbind, bătălia dintre cei care îl adoră pe Eminescu și cei care sunt de părere că acesta ar trebui abandonat ca o relictă a trecutului. Dorința de sanctificare a unora e tot atât de nocivă ca și intenția acelor care vor să-l țină dosit într-o debara. Sacrificare politică, de care se vorbește cu atâta insistență, își află în pandant refuzul de a-l considera drept poet național. Mitul lui Eminescu decade astfel în derizoriul unui serial polițienesc speculativ obscur, ca să nu spun obscen. Dar, cine poate opri... gura lumii?! Desigur, cercetătorii profesioniști ai istoriei naționale și implicit ai istoriei noastre literare. Să-i lăsăm, așadar, pe aceștia să-și facă datoria, să se pronunțe în *cestiune*, vorba lui Caragiale, pe măsură ce vor da la iveală documente de arhivă autentice, atât de necesare. ■

Adrian
CIOROIANU

Ce caută Papa în România? Ce căutau românii așteptându-l pe Papă?

La București a avut loc, timp de trei zile (31 mai – 2 iunie a.c.) un eveniment de importanță globală.

Un sfat: nu pariați pe „NU”, pe termen lung.

Vizita Papei în România este un lucru notabil, deși cu totul firesc, dat fiind locul important pe care România îl ocupă pe harta creștinătății europene; felicitări tuturor celor care au conlucrat pentru întâmplarea acestei vizite! Și, totodată, este notabilă maniera deschisă, pozitivă și decentă în care au răspuns cetățenii români, în ansamblul lor.

E de la sine înțeles că marea parte a celor care au așteptat pe marginea bulevardelor/străzilor din București sau din țară au fost, totuși, ortodocși. Ceea ce spune foarte multe despre noi. Desigur că românii au respect pentru ortodoxia lor majoritară – dar, în același timp, românii au un respect instinctiv pentru latinitatea limbii și a identității lor culturale. Noi și catolicii sau protestanții Europei avem o moștenire comună, dincolo de religie sau biserici. E identitatea noastră, felul de-a fi, felul de-a vorbi.

Or, dată fiind ideea precedentă, nu trebuie să fie de mirare că românii sunt mai deschiși spre contacte/colaborări/coabitări cu creștinătatea catolică/protestantă decât alte popoare/comunități ortodoxe vecine/europene. Apropo: nu trebuie uitat că românii sunt singurii ortodocși care folosesc alfabetul latin!

Ideea pe care unii dintre noi o mai susțin sau diseminează, anume că „poporul român s-a născut ortodox” este, din punct de vedere istoric, greșită (ca să nu spun aberantă). Cel mult, se poate spune că „poporul român s-a născut creștin” (metaforic, desigur). Pe scurt: geneza poporului român s-a conturat deplin, cel mai probabil, spre a doua jumătate a primului mileniu d. Hr. Or, schisma ortodocși vs. catolici s-a produs la începutul mileniului doi d. Hr. Deci, logic, în momentul „ruperii” creștinilor în două, românii erau deja... creștini.

După schismă, geografia (și vecinătatea, inclusiv cea cu Bulgaria de ieri și de azi) ne-au predispus spre sfera de influență a Bizanțului – ceea ce este un dat. Avem intelectuali români care laudă ortodoxia noastră, după cum avem alții care o regretă. Această dispută va continua – deși nu mă aștept ca realitatea prezentă să se schimbe în viitorul previzibil. După cum trebuie să ne împăcăm cu Istoria noastră, noi trebuie să ne împăcăm și cu ortodoxia noastră majoritară, care are meritele sale indiscutabile în istoria noastră.

Noi, românii, ortodocși sau catolici, protestanți etc., avem o datorie de onoare față de frații noștri creștini greco-catolici.

Greco-catolicii români din Transilvania, încă din timpul Imperiului Habsburgic, sunt primii care au apropiat Istoria noastră de ideea politică a latinității. Ideea că „noi de la Rîm ne tragem” a spus-o primul nostru cronicar modern, Grigore Ureche (început sec. XVII), dar modelul lui de lucru erau cronicile poloneze (catolice). Iar, în politică, tactica latinității noastre a fost creația Școlii Ardelene (adică, intelectuali români greco-catolici).

Așadar, pe înțelesul tuturor: prin creștinătatea noastră ortodoxă/bizantină, noi am rezistat ca neam vreme de sute de ani, în sfera de influență politică turcească/otomană. Dar,

Papa Francisc și Patriarhul Daniel, în Catedrala Mântuirii Neamului din București

prin intelectualii noștri greco-catolici, noi am căpătat ideologia modernă a românității latine, care stă chiar și azi la baza identității noastre politice simbolice. Unirea cu Transilvania din 1918 nu ar fi fost posibilă fără rezistența românilor, peste secole, de o parte sau alta a Carpaților – dar nici fără activitatea de două secole a greco-catolicilor români.

Regele Ferdinand și Regina Maria, suveranii Unirii noastre, au dorit să reconcilieze definitiv cele două ramuri ale creștinătății. Nu întâmplător, Declarația Unirii din 1 decembrie 1918 a fost adusă, de la Alba Iulia la București, de doi înalți prelați români din Transilvania: unul greco-catolic, altul ortodox (mai multe detalii, în serialul meu „5 minute de Istorie”, difuzat acum de TVR1).

Apoi, este de reținut că, în anul 1948, regimul comunist român (la comanda și, cred, sugestia Moscovei) a făcut un gest de o extremă ticăloșie și stupiditate: a desființat și interzis biserica greco-catolică – cea care, cum spuneam, a făcut atât de mult pentru modernitatea și unitatea noastră! Șapte fost episcopi greco-catolici români au fost beatificați în aceste zile – victime, atunci, ale regimului comunist. De reținut că și Biserica Ortodoxă Română a avut proprii ei martiri anti-comuniști – și, ca istoric, mi-aș dori ca în viitor să vorbim mai mult și despre ei.

În fine, ultima idee: în România de azi sunt cca 900 000 de catolici (peste jumătate etnie maghiară, cca 40% etnie română etc.)

și cca 200 000 de greco-catolici. Ei, cu toții, sunt frații noștri creștini. Poate nu avem o liturghie comună, azi, dar tot frați rămânem. Vreți o dovadă? În țările Occidentului, sunt nenumărate biserici/dioceze catolice care se deschid ospitalier către ortodocșii români, oferindu-le spațiu, sub semnul aceleiași cruci.

Acum câteva luni, în decembrie 2018, la invitația ÎPS Sale Mitropolitul Iosif al Europei Occidentale și Meridionale, am adresat un scurt cuvânt „de istorie” unei săli pline de cca 800 de români. Apoi, cunoscutul artist folk Ștefan Hrușcă a avut un recital de colinde românești. Unde avea loc această seară? La Bazilica Saint-Sulpice, din inima Parisului. Și e doar un exemplu.

Pe scurt: sute de biserici catolice din țări ale Europei de Vest pun la dispoziție spațiu pentru slujbe/evenimente ale ortodoxiei românești.

Există tot felul de interese (nu atât personale, cât... geopolitice) ale celor care mai bagă bățul prin gard, încurajând discordia, la noi, dintre ortodocși și catolici/greco-catolici. Unii sunt în afara țării. Unii sunt în România, conștienți sau nu că fac jocuri bizare și străine. Nu e rolul meu să dau detalii, cei mai mulți

dintre dvs., prietenii mei reali și virtuali, au înțeles deja.

La fel veți înțelege de ce unii se încăpățânează să-l critice pe Patriarhul Daniel, acuzându-l de toate prostiile din capul lor – deși oricărei minți limpezi și europene îi este clar că... (nu mai comentez, puteți umple linia punctată!).

Ce va fi, în viitor?

Nimeni nu știe, la drept vorbind.

Acum 20 de ani, când Papa Ioan Paul al II-lea a făcut precedentă vizită la București, poporul adunat în Piața Unirii a strigat „Unitate, unitate!”. Ideea unității creștine, acum, încă, este relativ utopică.

Dar vreau să mai menționez ceva: în anul 1948, brava noastră Regină Ana (OIP!) s-a căsătorit cu abia (forțat) abdicatul Rege Mihai și, atunci, a produs un scandal! Căsătorindu-se cu un ortodox, Ana și-a scandalizat biserica și rudele! Dar ea a mers mai departe!

La 70 de ani distanță, nunta dintre un/o ortodox/ă și o/un catolic/ă nu mai e nicio știre! Așadar, atenție: Istoria merge mai departe, iar utopiile de azi pot fi banalitățile de poimăine!

Revenind la prezent: de cel puțin 30 de ani (!), România este țara ortodoxă cea mai deschisă către Europa catolică.

Precum Istoria, la fel va merge mai departe și relația dintre creștini – fie ei ortodocși, catolici etc. Trecutul ne-a despărțit, viitorul și provocările lui, mereu noi, s-ar putea să ne apropie din nou!

Pe termen lung, nu pariați pe „NU”! ■

Ioan
LASCU

Retrocritica

Magnetismul scriiturii automate

În urmă cu o sută de ani, într-o cameră dintr-un hotel situat în Piața Panteonului din Paris, doi tineri, unul de 23, celălalt de 22 de ani, se grăbeau să scrie o carte cum nu mai fusese până atunci. André Breton și Philippe Soupault, fiindcă de ei este vorba, experimentau un nou mod de scriitură pe care aveau s-o numească *l'écriture automatique*. Fără îndoială că și până la ei se scrisese și spontan, și firesc, și „așa cum îți vine la mână”, fără elaborare, fără autocenzură, fără teama de a deranja. Se scrisese astfel fără a proclama și a aplica sistematic metoda, fără a o teoretiza, după cum orice autor scria mai ușor, mai dezinvolt, mai direct. Sau dimpotrivă... Scrierea automată, numită la noi mai adesea dicteu automat, dincolo de spontaneitatea nereprimată, s-a apropiat mai târziu, pe măsură ce experimentele suprarealiste se diversificau, se perfecționau, de delirul verbal și de fraze debitate sub hipnoză, al căror mare „inspirat” și „dormeur” a fost Robert Desnos. A nu se crede că cel aflat sub hipnoză putea să și scrie ceea ce-i ieșea din gură, ci alt (sau alți) parteneri(i) se afla(u) lângă el și notau febril tot ce spunea cel adormit. Este/era și o modalitate eficientă de explorare a subconștientului dincolo de bariera raționalului, ceea ce se poate întâmpla oricând și cu cei aflați sub anestezie generală în timpul intervențiilor chirurgicale. Rămâne de stabilit dacă cel ce debitează fraze la modul subconștient sau inconștient, cel cu care se poate chiar dialoga, subiectul fiind în stare să răspundă la diferite întrebări puse de asistenți, rămâne deci de văzut dacă „textele” respective au și valoare poetică. În cazul lui Robert Desnos ele aveau, dovadă și destule poeme de ale sale...

Să ne întoarcem însă la cuplul André Breton-Philippe Soupault care lucra(u) furibund la o carte ce avea să fie o bornă în devenirea unui nou curent ce urma să schimbe canonul literar și să impună altele, noi și năstrușnice. Cartea avea să se numească *Les Champs magnétiques* (*Câmpurile magnetice*), prima mostră nu numai de scriitură automată, ci și de scriere plurală la două mâini, anticipând scrierile colective ale suprarealiștilor de mai târziu, autodecretați ca atare. Colaborarea celor doi autori prin această metodă a pus critica literară în încurcătură fiindcă nu se poate deosebi și delimita net ceea ce a scris Breton de ceea ce a scris Soupault. După mărturia lui A. Breton, citat de Ph. Audoin în prefața unei ediții din 1971, cartea a fost scrisă în numai opt zile, cu febrilitate, în mare viteză, printr-un efort aproape nebunesc și permanent în stare de euforie: „Nu este mai puțin adevărat că în acele momente trăiam euforic, aproape într-o beție a descoperirii. Eram în situația celui care scoate la lumină un filon de preț.” Nu se bănuiesc astăzi riscurile unei asemenea practici a scriiturii, resimțite pe propria piele de Breton și, neîndoindu-l, de Soupault:

„Proprietățile halucinogene ale automatismului consumat sau produs în doze mari, nu putea

decât să consolideze, la primii săi adepți, obsesia sinuciderii drept soluție. [...] *Câmpurile magnetice* se termină, de altminteri, printr-o simulare a sinuciderii” și a dorinței de dispariție în anonim. (Ph. Audoin, *loc. cit.*). În 1930, Breton făcea această mențiune: „Autorii se gândeau, sau cel puțin se prefăceau că se gândesc, să dispară fără a lăsa urme.” În fine, în ce-i privește pe suprarealiștii de vocație, cum erau, *avant la lettre*, Breton și Soupault în 1919, este anevoie de delimitat simularea de sinceritate, artefactul de firesc. Literatură în fond, după noile lor rețete. Dar de ce *Câmpurile magnetice*, de unde un asemenea titlu cu trimitere, la prima vedere, fără echivoc? În epocă, la început de secol XX, comunitatea intelectuală și artistică era sedusă de descoperirile neașteptate, unele chiar șocante, ale științei. Titlul și conținutul trimit către fenomene electromagnetice, însă nu avem nicidecum de a face cu un mic tratat de fizică, ci cu o carte care făcea doar referire la investigațiile științifice ale momentului:

„Este frapant în acest sens cum primele încercări ale ceea ce va deveni suprarealismul și-au luat referințele din cercetările științifice ale vremii. *Câmpurile* trimit în mod expres la electromagnetism. După Breton, ele ar fi trebuit să se intituleze întâi *Precipitatele*, dar neîndoindu-l titlul acesta presupunea prea multă materie și nu destulă energie. Sunt evacuate jleurile surprinzătoare ale chimiei clasice, cu o singură ridicare din umeri, cu toată acea «poetică îmbătrânită». Universul fizic și mental nu mai este decât un câmp de forțe în perpetuă vibrație, unde totul interferează și comunică «fără fir».” Sunt mențiunile aceluiași Philippe Audoin din prefața amintită.

Așadar textul poetic nu se mai coagula prin aglomerări de materie verbală, ci se insinua prin vibrații ale energiilor subconștientului. Energie iar nu materie avea să fie literatura suprarealistă ce are drept act de pionierat *Câmpurile magnetice*. Este inaugurată o tehnică scripturală ce perturbă și deviază sensurile, le trădează și le face să renască în cu totul alte conținuturi. Este ceea ce acești plâsmuitori fără inhibiții au numit „cuvântul mai adevărat” sau, în termenii lui Breton din *Primul manifest al suprarealismului* (1924), o expresie a „funcționării reale a gândirii.” Sondarea inconștientului, atât de predicată de suprarealiști, „propusă și dispusă” de ei, prin automatisme, prin hipnoză sau paranormal, conducea către aflarea unei transcendențe nedecarate, către apropierea de un *zeu ascuns*. Grație atâtor tentative de investigare și experimente omul în genere putea să recupereze facultățile originare și libertatea pierdută. De aceea Ph. Audoin își încheie studiul cu o propoziție

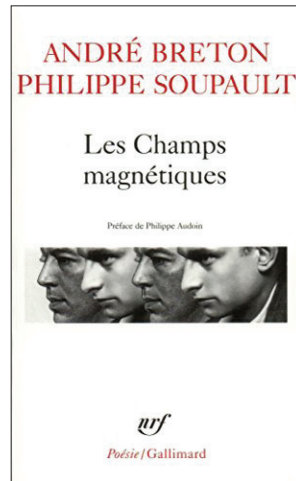
stupefiantă măcar pentru profani: „*Câmpurile magnetice* sunt o profeție de la începutul timpurilor.” De aceea *Câmpurile magnetice* anticipau practicile suprarealiste așa cum vor fi ele definite de André Breton cu cinci ani mai târziu:

„SUPRAREALISM, s.m. Automatism psihic pur prin care ne propunem să exprimăm, fie verbal, fie în scris, fie în orice altă manieră, funcționarea reală a gândirii. Dicteu al gândirii, în absența oricărui control exercitat de rațiune, în afara oricărei preocupări estetice și morale.”

Ce a rezultat din travaliul celor doi tineri aventurieri ai scrisului în primăvara lui 1919, ce sunt, ce conțin efectiv *Câmpurile magnetice* ticluite de ei? Sub aspect compozițional, structural, s-a vorbit în primul rând de amestecul genurilor. *Câmpurile magnetice*, o carte care

nu depășește semnificativ 150 de pagini în format „livre de poche”, conține mai întâi proză poetică, panseuri și „reflecții” cuplate la același curent poetic, apoi o a doua parte, *Le pagure dit* (*Crabul spune*) ce include vreo douăzeci de poezii în prozodie liberă. De același „electromagnetism” sunt curențate și textele din a doua secțiune, *La fin du tout* (*Sfârșitul totului*), unde sunt cuprinse piesa de teatru *S'il vous plaît* (*Vă rog*) și scheciul *Vous m'oublierai* (*Mă veți uita*). Se observă că ameste-

cul genurilor nu rezultă atât din stilul textelor cât din conținutul cărții, unde proza, poezia și dramaturgia se succed. Este la fel de adevărat că toate acestea sunt saturate de poezie, sunt cu totul poetice. *Câmpurile magnetice* este o carte dedicată memoriei lui Jacques Vaché, scriitor controversat, mort de tânăr, aproape anonim până a fi descoperit de A. Breton. Ce se mai știe însă astăzi despre Ph. Soupault? La noi cred că aproape nimic sau, în orice caz, puține lucruri. În afară de parteneriatul cu Breton în scrierea *Câmpurilor magnetice*, în același an 1919 alături de Breton și Aragon el a pus umărul la apariția revistei „Littérature”, alt semn prevestitor al suprarealismului. În toamna lui 1924 a colaborat și a semnat pamfletul *Un cadavre*, alături de L. Aragon, A. Breton, J. Delteil, P. Éluard, Drieu La Rochelle. Îndreptat împotriva lui Anatole France, cu un an mai devreme laureat al Premiului Nobel, pamfletul era alt produs de scriere automată plurală. În *Les grandes figures du surréalisme* (Alain et Odette Virmaux), Ph. Soupault este caracterizat după cum urmează: „Un însetat de libertate. Aventurier solitar și fratern totodată, el evadează repede dintr-un suprarealism la ale cărei baze fondatoare contribuise totuși, împreună cu Aragon și Breton.” Între scrierile sale: *Écrits sur la peinture et Mémoires de l'oubli*. A decedat la Paris, în 1990, la vârsta de 93 de ani. ■

Mihai
ENE

Bacovia și intertextul eminescian (II)

O parte dintre textele lui G. Bacovia sunt încadrabile în tema erotică. I. Negoitescu stabilește foarte bine posibilele „izvoare” ale tipului de sensibilitate afișat de Bacovia: „Vagă uneori, sentimentalitatea nu este autentică, ci scursă din romanțiozitatea eminesciană sau – ce e și mai deplorabil – din aceea fadă, banală, vulgară, a lui «Tradem». Amestec de cinism și neputință sentimentală”. Cu toate acestea, dezabuzarea este bacoviană și bacoviene sunt și ironia amară și „neputința sentimentală” – care este una în parte jucată. Diferența dintre Tradem și Bacovia este că Tradem chiar credea ceea ce spune. La Bacovia intervine elementul destructurant, care ne face să privim aceste creații din cu totul alt unghi de vedere.

Astfel, poemul *Regret*, cu care se deschide volumul *Comedii în fond*, a fost pus în relație cu poemul *Cu mâne zilele-ți adaogi* de către M. Petroveanu, care observă că „alunecă dincolo de intențiile eminesciene, prin orizontul său sumbru, catastrofic”. Dar să privim mai de aproape textul: „De mult, de mult cunosc doi plopi/ Ce-mi stau și azi în cale –/ Îmi place mult ca să-i privesc./ Dar mă cuprinde-o jale...// Căci parcă-mi spune-un nu știu ce.../ Ca mâine poate am să mor –/ Și dânsii n-or mai fi priviți/ De niciun trecător...” De fapt, prin naivitatea concluziei, tot demersul poetic ce părea să emită pretenții liric-filosofarde în marginea motivului *fugit irreparabile tempus* este dinamizat din interior. Conștientizarea apropierei morții – un sentiment grav, înalt, o stare ce implică o întreagă retorică a timpului implacabil etc. – nu-i trezește poetului nicio reacție dramatică ori melancolică, nicio efuziune, niciun spasm, ci un regret (titlul!) că acei plopi vizitați cu un sentiment exacerbant de „jale” se vor pierde și ei în uitare – de fapt, un alt tip de moarte. Ironia vine din faptul că sentimentul morții declanșează o reacție minoră, paradoxală, în contradicție cu încărcătura sa „tare”, umflată până la ridicol.

Același registru minor guvernează și finalul poemului următor, *Ca mâine*. Construit pe modelul poemului *La steaua*, el își discreditează savanta și pretențioasă punere în scenă din prima strofă: „Cu steaua care s-a desprins./ Ce piere-acum în haos –/ O inimă poate s-a stins/ Spre veșnicul repaus...// Ca mâni și-a noastră va cădea/ În stricta veșnicie –/ Cine-o căta măhnit spre ea?/ Vai, nimeni... cine știe!” Se derulează aici o dramoletă fără *adrisant*. Nu există spectator, deci ea nu mișcă pe nimeni, cu toate că eforturi regizorale se fac destule, iar scenariul pare în regulă. Plasarea din prima strofă în orizontul mitic-tradițional, conform căruia fiecărui suflet îi corespunde câte un astru (v. *Miorița* etc.), conferă o gravitate poemului, augmentată de analogia în

registru fatalist din cea de-a doua strofă, cu trimiteră la propria stea, adică la propria soartă deja scrisă. Ultimele două versuri, prin falsă întrebare-problemă pe care o enunță, dinamitează tot discursul anterior, „soluția” fiind una nu doar voit echivocă, ci de-a dreptul rizibilă, prin tânguirea unei eventuale dispariții în anonim. Problema postumității nu se poate pune între îndrăgostiți sau, în cazul în care se pune, ea produce comicul. De la promisiunile romantice ale întâlnirii în moarte, în viața veșnică a celor doi, se trece aici la o nevoie de un al treilea, de parcă spectacolul existenței celor doi nu le-ar mai fi de ajuns protagoniștilor. În plus, chiar oximoronul „stricta veșnicie” ne apare ca unul țipător, chiar extravagant în contextul dat, neologismul neavând ce să caute în acea înlănțuire romantic-arhaică, de la „haos”, „veșnicul repaus” și forma „mâni” (toate „eminesciene”) trecerea resimțindu-se ca prea bruscă. Toate – indicii textuale concrete ale modelului de subminare a convenției, pe care îl avem tot timpul în vedere.

Conștientizarea existenței unui destin implacabil accentuează reacția de nepăsare a poetului, căruia îi este refuzată chiar și disperarea, ca în poemul *Din liră*, unde simpla înțelegere a faptului evident al dispariției iubitei (în moarte sau în vis!) este suficientă pentru a rezolva conflictul. Ceea ce ar fi determinat la Eminescu o reacție violentă, de prăbușire sau de revoltă, și ar declanșa un întreg scenariu de o „înaltă visătorie” (ca în *Mortua est...*), la Bacovia determină un simplu regret născut din constatarea că putea fi și altfel: „Dacă, de-acum, e târziu/ Și ochii mei sunt seci –/ Ajunge să-nțeleg.../ Plecată ești, pe veci!// Și dacă-atât a fost.../ S-aștept în umbre reci –/ Ajunge să-nțeleg.../ Plecată ești, pe veci!”

În poemul *Să ne iubim* accentuarea stării liric-romantice face și mai comică viziunea finală. Spre deosebire de poemul *Ca mâni*, aici „aventura” existențială nu mai este raportată la spațiul vastului univers, infinit în timp și spațiu, ci mult mai teluric, deși sugestia se dorește a fi tot una metafizică, implicând, de această dată, natura la nivel microcosmic. Prima strofă „Vai, și va veni o vreme/ Când adormi-vom amândoi./ Și-nstrăinați prin cimitire,/ Va plânge toamna peste noi.” pare una de o melancolie accentuată, de un dramatism la limită, cauzat de același sentiment al trecerii, al morții iminente a celor doi amanți. Dar prin ce alchimie sufletească, prin ce retorică de Don Juan plictisit poate continua acest scenariu cu întrebarea – cu atât mai discrepantă cu cât ea este finală – din strofa a doua: „Ce poate, deci, a fi sub soare./ În haosul imensității –/ Dacă-ți vei pierde fecioria/ În taina roză-a voluptății?”

Desigur că, în comparație cu realitatea gravă a morții, orice pretenție de conservare

devine ridicolă, dar de ce a fost necesar un adevărat scenariu romantic anterior dacă nu tocmai pentru ca discreditarea sa să fie și mai pronunțată?! Și, mai mult, de ce, în continuare, se păstrează același fard tropic datorat romantismului eminescian („haosul imensității”, „taina roză-a voluptății”), dacă nu tot pentru exacerbarea până la grotesc a acestui angrenaj a cărui miză este plasată în zona minorului biologic?! Și această sugestie este sprijinită de cea identică din poemul imediat ulterior, ordinea poemelor bacoviene nefiind chiar aleatorie. Poemul se numește *Memento* și configurează aceeași despărțire de tradiție (și, implicit, de cea eminesciană): „Pe când nino-soarea rătăcește.../ În ceasul vremii au bătut/ Dureri pe sufletele moarte/ Deși... acestea sunt lucruri din trecut!”

Conștientizarea desuetudinii *acestor lucruri* determină detașarea ironică de *lucrurile din trecut*, de tradiție. Elementele acesteia sunt psihologismul abisal *à la russe* („dureri pe sufletele moarte”) – și, odată cu el, o întreagă convenție a profunzimii psihologice, a dramei umanului, chiar a condițiilor mizere ale individului (caz în care s-ar putea regăsi Bacovia însuși) –, apoi imaginea standard a poetului romantic, dar și simbolist-decadent („poetii singuratici”), cât și, în fine, sentimentalismul pur, lirismul auroral, erotismul diafan (izant), toate de origine romantică, unde referința este mai subtilă, ea angrenând – ca și în alte cazuri la Bacovia – un sistem întreg, nu doar o aluzie: „Din nou, gândesc că ești frumoasă/ Deși... acestea sunt lucruri din trecut”, mecanism prin care, un vers perfect „normal” este subminat de următorul, care schimbă cu totul perspectiva asupra intenției poetice.

Dintr-o analiză destul de sumară a poemelor „eminesciene” ale lui Bacovia, am putut constata natura lor – anunțată încă de la început – una ironică, subminantă, și nicidecum epigonă, plasabilă sub zodia pastșiei. Am putut observa cum funcționează mecanismul descris în capitolul anterior și modul de realizare al acestui tip de „deconstrucție” *sui generis*. Privită din acest unghi, poezia bacoviană poate fi pe de-a-ntregul reinterpretată, în condițiile acestea chiar impunându-se o nouă construcție teoretică bazată pe constatarea existenței acestui strat ironic subminant – mult mai important decât s-a considerat până acum – și revizuirea monocordismului bacovian, prin certitudinea existenței a cel puțin trei etape de creație distincte stilistic și poetic, dar destul de friabile cronologic: una a „încercării formulelor”, alta a subminării lor și, în fine, detașarea de acestea și realizarea propriei poetici, mai ales în ultimele volume, *Stanțe burgeze* și *Stanțe și versete*. ■